

Correctievoorschrift HAVO

2025

tijdvak 2

aardrijkskunde

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examiner en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examiner. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Wereld

Opgave 1 – De demografie van China

1 maximumscore 2

c - b - d - a

Opmerking

Als door het weglaten van één foutief geplaatst nummer een verder complete en foutloze reeks ontstaat, 1 scorepunt toekennen.

2 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:

- Door het grote aantal Chinezen in de vruchtbare leeftijd werden er nog altijd veel kinderen geboren.
- Door de jonge bevolkingsopbouw van de Chinese bevolking was het sterftecijfer laag.
- De levensverwachting van de Chinese bevolking nam toe.

per juiste oorzaak

1

3 maximumscore 1

kenmerk 1: Ningxia

kenmerk 2: Qinghai

kenmerk 3: Tibet

4 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat regio midden veranderd is van een vertrekregio naar een vestigingsregio. 1
- Uit het antwoord moet blijken dat in regio midden de economische activiteit / de werkgelegenheid toegenomen is. 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2 – Pedego Electric Bikes

5 maximumscore 3

- a = offshoring 1
- b = internationale arbeidsverdeling 1
- c = vrijhandel 1

6 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste technologische ontwikkelingen zijn:

- Ontwikkelingen in de transporttechnologie (zoals containerschepen en/of vliegtuigen) hebben ervoor gezorgd dat goederen / grondstoffen goedkoop over de hele wereld vervoerd kunnen worden.
- Ontwikkelingen in de informatie- en communicatietechnologie (zoals mobiele telefonie / internet) hebben ervoor gezorgd dat mondiale communicatie makkelijker geworden is.

per juiste ontwikkeling 1

7 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat Nederland en Duitsland te maken hebben met een vergrijzende bevolking. 1
- Voorbeelden van juiste economische oorzaken zijn: 1
 - De welvaart in Nederland en Duitsland (onder ouderen) is hoog.
 - De prijs van elektrische fietsen is (door concurrentie) gedaald.

8 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste redenering is:

- Door het verhogen van de importbelasting worden (geïmporteerde) elektrische fietsen in de Verenigde Staten duurder / wordt het importeren van elektrische fietsen duurder, 1
- zodat fietsfabrikanten / industriële bedrijven verleid en/of gedwongen worden om in de Verenigde Staten te gaan produceren. 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aarde

Opgave 3 – De Nyiragongo

9 maximumscore 3

Een juiste beschrijving moet de volgende drie stappen bevatten:

- Er vindt rek / een divergente plaatbeweging in de Afrikaanse plaat plaats. 1
- Door rek / divergentie ontstaan (afschuivings)breuken. 1
- Stukken van de aardkorst schuiven langs de (afschuivings)breuken naar beneden (en komen lager te liggen). 1

10 maximumscore 1

Voorbeelden van juiste kenmerken zijn:

- De lava is zeer vloeibaar / heeft een lage viscositeit.
- De lava ontgast makkelijk.

11 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Het lavameer is niet afgedekt door gesteentelagen / staat in open verbinding met de lucht, (oorzaak) 1
- waardoor geen druk opgebouwd wordt in de magmakamer (en er dus geen aardbevingen ontstaan). (gevolg) 1

12 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat

- in het gebied waar de Nyiragongo ligt een zuidoostpassaat overheerst, (oorzaak) 1
- waardoor de giftige gassen en dampen van de (ten zuiden van de Nyiragongo gelegen) stad Goma vandaan worden geblazen. (gevolg) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 4 – Monument Valley

13 maximumscore 2

- sedimentgesteente 1
- Uit het antwoord moet blijken dat zand wordt samengedrukt tot zandsteen. 1

14 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de gesteentelagen in Monument Valley niet allemaal even hard zijn, (oorzaak) 1
- waardoor de gesteentelagen niet allemaal even snel / niet op dezelfde manier verweren. (gevolg) 1

15 maximumscore 2

- Monument Valley ligt in de (semi-aride en) aride zone / steppe / woestijn en halfwoestijn. 1
- Een voorbeeld van een juiste oorzaak is: in de (semi-aride en) aride zone is geen / nauwelijks vegetatie (die verweringsmateriaal vasthoudt). 1

16 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de meanders in de San Juan in (hard) gesteente uitgesleten zijn en de meanders in de Amazone in sediment, (oorzaak) 1
- waardoor erosie (van buitenbochten) in de San Juan langzamer gaat dan in de Amazone. (gevolg) 1

of

Uit de uitleg moet blijken dat

- het debiet en/of de stroomsnelheid van de San Juan lager is dan het debiet van de Amazone, (oorzaak) 1
- waardoor erosie (van buitenbochten) in de San Juan langzamer gaat dan in de Amazone. (gevolg) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Brazilië

Opgave 5 – Inheemse talen in Brazilië

17 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Het noordwesten van Brazilië bestaat uit ondoordringbaar / moeilijk begaanbaar (regen)woud, (oorzaak) 1
- waardoor inheemse bevolkingsgroepen onderling geen / weinig contact hadden (en er veel verschillende talen ontstonden). (gevolg) 1

18 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat in het begin de koloniale periode Europese talen / het Portugees / Afrikaanse talen in Brazilië werden geïntroduceerd. 1
- Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: 1
 - Tijdens de koloniale periode werd Portugees de lingua franca / werd het spreken van inheemse talen door de Portugezen onderdrukt.
 - Tijdens de koloniale periode stierven verschillende inheemse bevolkingsgroepen (met hun taal) door (Europese) ziekten uit.

19 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat mensen / bevolkingsgroepen zich op basis van andere culturele aspecten dan taal (zoals religie) kunnen / willen identificeren met een bepaalde bevolkingsgroep. 1
- Voorbeelden van juiste redenen zijn: 1
 - Deze stippenkaart geeft geen gegevens over het aantal mensen dat een inheemse taal spreekt / geeft alleen de spreiding van een taal aan.
 - De kaart gaat over taalfamilies en niet over het aantal (niet-inheemse) talen dat in Brazilië wordt gesproken.

20 maximumscore 2

- Een voorbeeld van een juist argument voor de stelling is: door toeristen / schoolkinderen te leren over traditionele gebruiken neemt de kennis over de Pataxó toe. 1
- Voorbeelden van juiste argumenten tegen de stelling zijn: 1
 - Het openstellen van de gemeenschap kan worden gezien als een (goedkope) manier om met stereotypen geld te verdienen / een 'pretparkervaring'.
 - De Pataxó-gemeenschap is slechts één van de vele inheemse bevolkingsgroepen (met eigen gebruiken en gewoonten). / De Pataxó-gemeenschap is relatief klein.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 6 – De cerrado, de Braziliaanse savanne

21 maximumscore 2

- Aw 1
- selva en caatinga 1

22 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat de overgang van cerrado naar campo limpo op nationaal schaalniveau wordt bepaald door de hoeveelheid neerslag. 1
- Juiste antwoorden op een lager schaalniveau zijn: 1
 - de aanwezigheid van rivieren
 - verschillen in hoogteligging / reliëf

23 maximumscore 3

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de ITCZ in deze periode ten noorden van de evenaar / in het noorden van Brazilië ligt, 1
- waardoor de cerrado onder invloed komt te staan van een hogedrukgebied / van dalende luchtstromen (waarin de lucht opwarmt) 1
- en dat in opwarmende lucht wolken oplossen / dat opwarmende lucht meer waterdamp kan bevatten. 1

24 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

- Voor de teelt van soja wordt de oorspronkelijke vegetatie verwijderd om plaats te maken voor één type gewas / eentonige vegetatie, (oorzaak) 1
- waardoor de soortenrijkdom / variatie in het landschap / biodiversiteit zal afnemen. (gevolg) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Leefomgeving

Opgave 7 – Het Reevediep bij Kampen

25 maximumscore 2

Juiste voorbeelden zijn:

- verstening
- ontbossing
- kanalisatie
- ontwatering

per juist voorbeeld

1

26 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste redenen zijn:

- Door een hoogwatergeul ten zuiden van Kampen aan te leggen, zal Kampen minder gevoelig zijn voor wateroverlast van de IJssel / wordt het (overtollig) water al afgevoerd voordat het Kampen bereikt.
- Ten zuiden van Kampen wonen relatief weinig mensen / is relatief weinig bebouwing.
- Het is de kortst mogelijke route om (snel) water te kunnen afvoeren naar het Vossemeer / IJsselmeer.

per juiste reden

1

27 maximumscore 1

Voorbeelden van juiste antwoorden zijn:

- Het afvoeren van (overtollig) water wordt gecombineerd met het vasthouden van water in de uiterwaarden.
- De meanders / zijgeulen in het Reevediep zorgen niet alleen voor een langere vertragingstijd / verlaagde piekafvoer, maar dragen ook bij aan een waardevoller landschap / aan hogere natuurwaarden.
- De aanleg van het Reevediep zorgt niet alleen voor een langere vertragingstijd / verlaagde piekafvoer, maar draagt ook bij aan recreatiemogelijkheden.

Opmerking

Alleen wanneer een antwoord twee elementen van integraal waterbeheer bevat 1 scorepunt toekennen.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

28 maximumscore 3

Een juiste beschrijving bevat de volgende drie stappen:

- In de winterperiode voert de IJssel veel water af. 1
- Tijdens een noordwesterstorm werd water tegen de oostelijke oever van het IJsselmeer/Vossemeer/Ketelmeer / in de monding van de IJssel opgestuwd. 1
- De combinatie van deze twee natuurlijke omstandigheden zorgt ervoor dat de waterstand van de IJssel en/of het IJsselmeer/Vossemeer/Ketelmeer extra hoog wordt (waardoor de hoogwatergeul / het Reevediep overtollig water opvangt / afvoert). 1

Opgave 8 – De Afrikaanderwijk in Rotterdam

29 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat er toen veel werkgelegenheid in de havens was waarvoor arbeidsmigranten werden geworven.

30 maximumscore 3

- Juiste voorbeelden van liggingskenmerken zijn: 1
 - De Afrikaanderwijk ligt nabij het centrum van Rotterdam / de Kop van Zuid.
 - De Afrikaanderwijk ligt in een gebied met oude havens / industrieterreinen.
- Juiste voorbeelden van woningkenmerken zijn: 2
 - De panden in de Afrikaanderwijk zijn vooroorlogse (arbeiders)woningen / voldoen niet meer aan de huidige woonstandaard. (naar ouderdom)
 - De panden in de Afrikaanderwijk worden voornamelijk verhuurd / zijn niet van de bewoners zelf (waardoor bewoners sneller wisselen). (naar eigendom)
 - De panden in de Afrikaanderwijk zijn portiekwoningen / kleine appartementen. (naar woningtype)

Opmerking

Per juist omschreven woningkenmerk 1 scorepunt toekennen.

Opmerking

Het woningkenmerk hoeft niet expliciet genoemd te worden.

31 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste redenering is:

- De transformatie van de zuidoever van de Maas leidt tot een verandering in de woningvoorraad in de Afrikaanderwijk, 1
- zodat de bewoners gedwongen worden te verhuizen / niet meer (financieel) in de gelegenheid zijn om terug te keren naar de wijk. 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

32 maximumscore 2

- Een voorbeeld van een juiste oorzaak waardoor de sociale veiligheid kan toenemen, is: de appartementencomplexen zijn rondom een gezamenlijke binnentuin gebouwd. 1
- Voorbeelden van juiste oorzaken waardoor de sociale veiligheid kan afnemen, zijn: 1
 - De oorspronkelijke sociale netwerken in de wijk worden uit elkaar gehaald door het gedwongen vertrek van de huidige bewoners.
 - Het zijn allemaal nieuwe bewoners die elkaar (nog) niet kennen.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinerator in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 23 juni.

6 Bronvermeldingen

bron 1 t/m 19 geheel of gedeeltelijk: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2024

bron 5	https://pedegoelectricbikes.com , 2016
bron 6	www.africamuseum.be , 2029
	www.mountnyiragongo.com , 2021
bron 8	www.shutterstock.com , Elena_Suvorova, 2015
bron 9	www.shutterstock.com , Filip Fuxa, 2016
bron 10	www.shutterstock.com , Uwe Bergwitz, 2019
bron 11	https://www.bbc.com , 2023
bron 12	atlanticanews.com.br , 2020
	Marijn Hoogerbrugge, 2023
	pousadamagiaverde.com , 2023
bron 14	www.shutterstock.com , Dado photos, 2018
bron 15	www.shutterstock.com , Caio Pederneiras, 2018
bron 18	https://landezine-award.com , 2017
bron 19	https://www.ad.nl , 2022
bron 20	Google Earth, 2023
bron 21	fotocommunity.com , 2018
bron 22	https://ridderkerksdagblad.nl , 2022
bron 23	https://www.dehavenloods.nl/nieuws , 2022